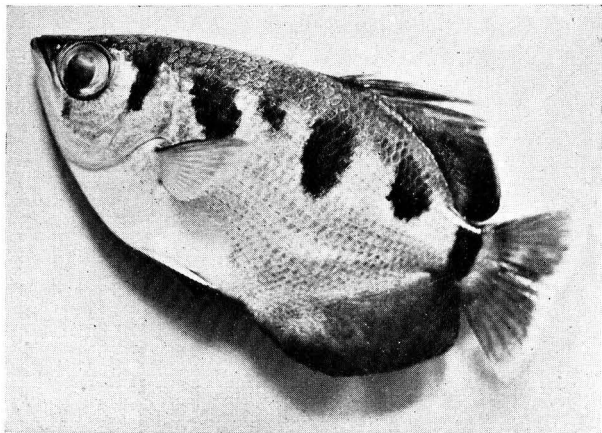

KORTE MEDEDEELINGEN

De ikan soempit. — Na de opzienbarende mededeeling van den heer J. H. SIEVEKING, dat de schutervissh zeer waarschijnlijk in onzen geheelen Archipel niet voorkomt (De Trop. Nat. XV, 1926, blz. 173), verschenen in dit tijdschrift verscheidene artikelen en Korte Mededeelingen om bovenstaande bewering te weerleggen (XVI, 1927, blz. 17; XVII, 1928, blz. 48, 159—162 en 162—166).

Toxotes chatareus HAM. BUCH.

[Foto v. d. schr.]

Het voorkomen in de rivieren van de Westerafdeeling van Borneo heeft BOUMAN reeds gerapporteerd.

Ik trof de schuttevisschen veelvuldig in Juni en Juli in brakwater aan. Deze ikan soempit's (volgens determinatie van Dr J. D. F. HARDENBERG *Toxotes chatareus* HAM. BUCH.) moeten volgens zeggen in grooten getale in een bepaald gedeelte van het jaar de groote rivieren afzakken. Te Semitau (waar de heer BOUMAN vroeger als controleur gewerkt heeft) moet deze exodus duidelijk waarneembaar zijn. Ik ben niet te weten kunnen komen, wat de redenen van deze tijdelijke verhuizing zijn. De afstand tot de kust bedraagt ruim 600 km.

Behalve goede schutters zijn de soempit's ook voortreffelijke springers, hetgeen reeds vermeld werd door Dr JAN VERWEY (XVII, blz. 165).

Den 21sten Juli j.l. voer ik met een snelvarende motorboot, die vrij veel boegwater maakte, de Kapoeas-rivier op. Plotseling sprong een 12½ cm lange ikan soempit aan boord, die achter een der zonnezeilen bleef liggen. Daar ik geregeld een groote stopflesch, gevuld met een 4% oplossing formaline (1 deel handelsformaline op 9 deelen water) medeneem, kwam hem deze onvoorzichtigheid duur te staan.

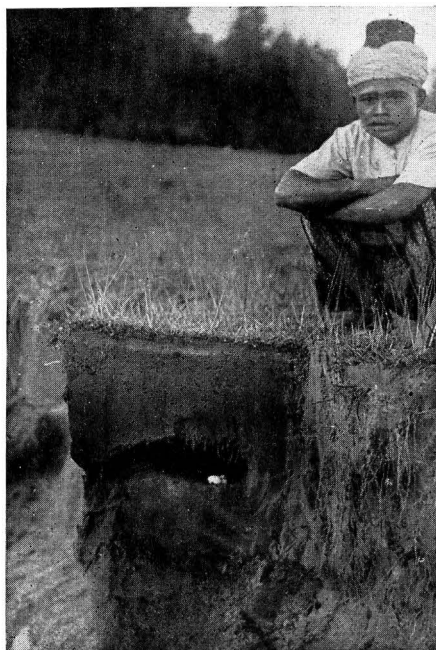
Pontianak, Juli 1930.

L. COOMANS DE RUITER.

Halcyon chloris Bodd. — In de laatste Mei — Juni afl. van dit tijdschrift maakt de heer OLIVIER de gissing, dat deze ijsvogel zich waarschijnlijk ook aan „warm vlees” vergast en behalve andere vogels vermoedelijk ook kleine zoogdieren niet versmaadt. Deze veronderstelling is juist, zoals af te leiden valt uit een door mij een 20-tal jaren geleden te Tjandi (bij Semarang) waargenomen geval.

Ik was bezig geweest proeven te nemen met vleermuizen en in mijn voorgalerij staande, liet ik het „proefkonijn” alias vleermuis midden op de dag weer vliegen. Een *Halcyon chloris*, die op een dichtbijzijnde boomtak op buit geloerd had, schoot toen als een pijl uit de boog op de vleermuis af en torpedeerde haar in de lucht. Het dier stortte op het grasveld neer en bleef dood liggen. Dit geschiedde op nauweliks 5 m afstand van waar ik stond. Ik beging toen dezelfde fout als de heer OLIVIER en verjoeg door mijn overhaaste tussenkomst „de blauwe bandiet”, zoals de genoemde waarnemer hem terecht noemt. De vleermuis had op de rug een diepe, bloedende wond opgelopen, die dodelijk bleek te zijn.

Nu ik het toch over deze slokop heb, wil ik ook het een en ander over zijn nest vermelden. In de meeste gevallen treft men dit aan in de loodrechte oeverwanden van rivieren of beken. Op het eiland Simaloer vonden de heer W. C. VAN HEURN en ik in 1913 zulk een nest niet ver van het strand

Nest van *Halcyon chloris* BODD.

aan de uitmonding van een beek. Zoals men op bijgaande foto ziet, werd de oeverwand door ons zodanig afgegraven, dat de nestgang en de nestholte in hun geheel bloot gelegd werden. De toegang tot het nest loopt aanvankelijk enigszins schuin omhoog en dan horizontaal. In de nestholte bevonden zich twee eieren en hoegenaamd geen nestmateriaal. Het zal de meeste lezers echter onbekend zijn, dat *Halycon chloris* zijn eieren ook in holten maakt, die hij in de kogelvormige boomnesten van termieten (*Eutermes*) uitpikt. Eveneens op Simaloer vonden wij midden in een sawah de nestholte van onze ijsvogel in zulk een termietenest tegen de stam van een lage boom. Merkwaardig is het, dat het termietenest bewoond was. Termieten en ijsvogels schijnen dus goed met elkaar op te schieten.

Dezelfde vreemdsoortige gewoonte vond ik bij een andere ijsvogel: *Carcineutes pulchellus* (HORSF.). Dicht bij de kampong Andalas (distrikt Fort van der Capellen, Padangse Bovenlanden) zag ik een exemplaar van deze fraai gekleurde ijsvogel voor een *Eutermes*-boomnest op een tak zitten. Bij onderzoek van het termietenest bleek daarin een nestholte voorhanden te zijn, die twee eieren van de ijsvogel bevatte. Ook in dit geval was het termietenest bewoond.

Fort de Kock, September 1930.

EDWARD JACOBSON.

Iets over koetlangs en merbaks. — Nevenstaande reproductie van een foto, die ik van een mijner tamme koetlangs nam, lijkt mij zoo goed geslaagd, dat ik deze den lezers van De Tropische Natuur niet wil onthouden.

Koetlangs komen in Borneo in het wild niet voor. Mijn vogels kreeg ik van een kapiteinsvrouw, die ze ruim twee jaren liefderijk verzorgd had. Zij zijn dan ook volkomen tam. Iederen middag worden zij losgelaten en gaan dan terstond ijverig op de sprinkhanenjacht.

Evenals beo's toonen zij steeds groote belangstelling, wanneer men hen iets voorfluit. Ze zitten dan doodstil en neigen den kop zoo ver mogelijk ter zijde, terwijl de achterhoofdveertjes tot een kuifje worden opgezad.

Tijdens het nemen der foto floot ik het bekende deuntje, waardoor een zeer schrandere uitdrukking op de gevoelige plaat kon worden vastgelegd. Het zijn lieve, gezellige kooivogels.

Hun neef, de merbak (*Pycnonotus goiaver analis* [HORSF.]) behoort tot een der meest gewone tuinvogels van Pontianak. Niet alleen heb ik deze Buulbuuls veelvuldig op de hoofdplaats aangetroffen, maar ook in de nabijheid van vestigingen in het binnenland zijn zij zeer algemeen. De eigenaardige golvende spechtenvlucht verraadt hun aanwezigheid reeds van verre.

Ongestoord broedden eenige keeren per jaar drie paartjes in arenpalmen op mijn erf. De vogels doen dan extra druk en verraden in no time waar zij het nest hebben gebouwd. Deze plaats is meestal — naar onze meening — zeer in het oog vallend, maar omdat de jeugd hier geen eieren rooft, krijgen de merbaks hun jongen groot en voelen zich in mijn tuin volkomen veilig.

Deze nesten, die kunstig gevlochten waren van gemoetoe (de tusschen de bladsteelen van *Arenga pinnata* [WURMB] MERR. (= *A. saccharifera* LABILL.) aanwezige zwarte haren) bevatten twee eieren, die licht van kleur en met talrijke paarsroodbruine vlekjes bedekt waren. (Afmetingen gemiddeld 22.7×16 mm).

Er bestaan nogal verschillen in vorm, teekening en kleur der eieren. Zoo kan men drie hoofdtypen onderscheiden met talrijke tusschenvormen: a. licht type met weinig vlekken, b. donker type en geheel gevlekt en c. donker type met de meeste vlekken om de stompe pool in een krans gerangschikt.

Fig. 1. De koetilang (*Pycnonotus aurigaster aurigaster* [VIEILL.]).

[Foto d. v. schr]

In koffiestruiken vond ik nesten van dezen Buulbuul, die een diep kommetje hadden en eenigszins op merelnesten leken. Ook in den vorm der nesten bestaan dus groote verschillen.

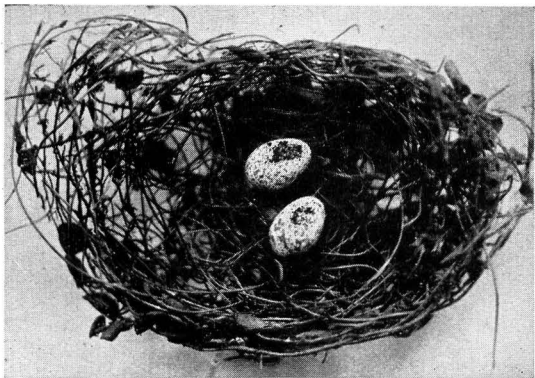

Fig. 2. Nest en eieren van *Pycnonotus goiaver analis* [HORSF.].

[Foto v. d. schr.]

Pontianak, Augustus 1930.

L. COOMANS DE RUITER.

Grottensprinkhanen „und kein Ende“. — Op gevaar af, dat de een of andere lezer van De Tropische Natuur zal uitroepen: „Schei toch uit over dit vervelende gedierte!“, wil ik nog enige mededelingen doen omtrent de *Raphidophora*'s, waarmee ik op Java en Sumatra kennis gemaakt heb. Deze langsprietige insecten treft men in de meeste grotten aan, voor zover ze donker genoeg zijn. Op Java vond ik ze in de bekende Goea (grot) Djati Djadjar bij Idjoe (spoorhalte tussen Gombong en Maos). Verder in een kleine grot aan de noordkust van het eiland Noesakambangan. Ik herinner me niet ze in een van de vele kalksteengrotten aangetroffen te hebben door mij in de Goenoeng Sewoe ten Oosten van Djocja bezocht, wat niet wil zeggen, dat ze zich daar niet ophouden, want ik heb toen geen biezondere aandacht aan deze dieren geschonken.

Hier in Sumatra vond ik ze bijna zonder uitzondering in de talrijke grotten door mij onderzocht. Alleen ontbraken zij in een paar kleine grotten, waarin het daglicht vrije toegang heeft. Op het eiland Simaloer vond ik ze in twee kleine grotten.

Het komt mij voor, dat de soorten op Java en Sumatra dezelfde zijn, want meestal zijn er meerdere soorten te vinden. Het meest algemeen is de grote soort met de ongelooflijk lange sprieten. Buitendien vindt men in vele, doch niet in alle grotten een of twee kleinere soorten, die zich kenmerken doordat ze donkerbruin gespikkeld zijn. Een van deze kleine soorten werd door de heer L. CHOPARD te Parijs, die zich speciaal met de studie dezer insecten bezig houdt, als een nog onbekende soort onderscheiden. Het materiaal, dat hij mij terugzond, was dan ook van een nieuwe naam voorzien. Voor zover ik weet, heeft echter de publikatie van de soortbeschrijving nog steeds niet plaats gehad ¹⁾.

In de Ngalau (grot) Gadang dicht bij Piladang (Padangse Bovenlanden) ziet men slechts een van de kleine soorten, terwijl de grote soort geheel ontbreekt.

Ik kan niet instemmen met de waarneming van de heer VAN ERP TAALMAN KIP, dat de grottensprinkhanen zo weinig schuw zijn. In tegendeel heb ik ondervonden, dat hun vangst allesbehalve gemakkelijk is. Ze zijn er biezonder handig in (of is het juister te zeggen „potig“?) om met een geweldige sprong op het kritieke moment weg te wippen, als men met een net of met de hand een slag er naar doet.

Bij voorkeur houden ze zich op de wanden van de grotten op en kan men ze in talrijke exemplaren vooral dáár vinden, waar grote zwermen vleermuizen aan de zoldering van de grot hangen.

Het is mogelijk dat de vleermuizen-guano hun hoofdvoedsel uitmaakt, doch een waarneming, die ik jaren geleden deed, wijst er op, dat deze sprinkhanen ook andere kost niet versmaden. Ik was in de grot van Baso (Padangse Bovenlanden) aan het verzamelen van vleermuizen, die ik met hagel van de zoldering schoot. Een enkel schot was voldoende om een groot aantal naar beneden te halen. Daarna was het zaak de slachtoffers bijeen te zoeken, waarbij ik mij van een acetyleen-lantaarn bediende. Het

¹⁾ De indische *Rhaphidophora*'s, ook die uit grotten, werden reeds uitvoerig beschreven door Dr KARNY (zie Treubia Vol. V, 1924).

licht in een nis van de rotswand latende vallen, zag ik op de bodem daarvan een van de grote *Raphidophora*'s, die bezig was een gedode vleermuis voort te slepen. De sprinkhaan had de vleermuis bij een van haar lange oren te pakken en achteruit lopend sleurde hij ze met veel moeite over de ruwe bodem. Het was een *Megaderma spasma*, dus een tamelijk grote vleermuis. TJEENK WILLINK geeft als totale lengte van deze soort bijna $7\frac{1}{2}$ cm aan. De wanverhouding tussen de grootte van de sprinkhaan en die van de vleermuis was dan ook gewoonweg belachelijk. Dat de grottensprinkhaan met de gedode vleermuis er van door ging, doet mij veronderstellen, dat de *Raphidophora*'s gewoon zijn ook de lijken van vleermuizen te verorberen, die hun natuurlijke dood sterven en van de zoldering omlaag vallen.

Tot slot wil ik nog een waarneming vermelden betreffende *Raphidophora*'s, door mij een 22 jaar geleden te Tjandi bij Semarang gedaan. Ik schoot op een avond een *Loewak*, die het op onze kippen had gemunt. Bij het onderzoek van de maag bleek deze volgepropt te zijn met *Raphidophora*'s echter van een geheel ander soort dan die in de grotten voorkomt. Het is jammer genoeg, dat ik toen ter tijd de *Raphidophora*'s uit de *Loewak*-maag niet liet determineren, maar een feit is het, dat ik op mijn uitgestrekt erf nooit een enkel van deze insecten gevonden heb. Als ijverig verzamelaar had ik alle hoeken en gaten nauwkeurig doorzocht. Een grot was in de buurt niet aanwezig. Nu zijn de *Raphidophora*'s nachtdieren en wellicht houden de niet in grotten voorkomende soorten zich overdag in moeilijk toegankelijke gaten in de grond of tussen boomwortels op. Toch is het merkwaardig, dat de *Loewak* in één avond zulk een groot aantal heeft kunnen vinden.

Fort de Kock, September 1930.

EDWARD JACOBSON.

Een reuzen wandelende tak. — Eenige dagen geleden bracht één der employé's mij een wandelende tak, zoo groot als ik nog nooit gezien had. Aangezien de mensch vaak eigen onbekendheid als maatstaf gebruikt voor de graad van zeldzaamheid van dieren e.a., meende ook ik met een zeldzaam exemplaar te maken te hebben. Ik had immers nog nooit zoo'n groote wandelende tak gezien! De afmetingen waren: totale lichaamslengte 25, achterlijf 12.5, voor- en achterpooten 14.5 cm lang.

Perlak, Juli 1930.

F. J. N.

De bijgevoegde foto werd niet gereproduceerd; daar uit deze bleek, dat het dier nog een larve was, kon de soort niet bepaald worden.

RED.

MEDEDEELINGEN VAN DE VEREENIGING

Afdeeling Buitenzorg. — Van 7—9 Juni was een 3-daagsche kampeertocht georganiseerd naar den Patoeha. Dank zij onervarenheid van den chauffeur en het niet juist afgesteld zijn van de motor-kleppen, etc., kwamen de 15 deelnemers na vele wederwaardigheden tegen het donker bij Telaga Patengan, aan welks Z-oever de tenten werden opgeslagen. Den volgenden dag werd besteed om via den fraaien Kawah Tjiboenih en door een groote kina-onderneming naar Kawah Poetih te loopen. Een deel der excursionisten trok toen verder nog den eigenlijken Patoeha-top, den zg. Taman Saät, op, die over een rug gemakkelijk bereikt kan worden. Vanaf dezen rug heeft men een schitterend gezicht in den geweldig grooten, drogen kraterput. Den laatsten dag werd 's morgens genoten van een zwempartij in Telaga Patengan, waarna de tenten opgepakt en de terugtocht aanvaard werd. Zooals bekend is, komen rondom het schitterende meer, waarvan de oevers grootendeels beboscht zijn, plaatsen voor, waar een beruchte wespensoort huist. In verband hiermede had de excursieleiding ook ammoniak medegenomen. Hier is er de aandacht op te vestigen, dat dit middel geenszins overbodig geacht moet worden. Eenige Bandoengsche toeristen waren dien morgen ernstig door deze beesten gestoken en werden meer dood dan levend in een auto weggevoerd. Op den terugtocht vonden zoo mogelijk nog meer wederwaardigheden plaats dan op de heenreis. Een Chinees van het personeel van de bus werd onwel en moest in Bandoeng naar het hospitaal vervoerd worden. Alles scheen daarna verder goed te zullen verlopen en men zat te Soekaboemi in de welbekende gelegenheid reeds „na te praten”, met het voldane gevoel van een geslaagden tocht achter den rug te hebben. Dit was echter buiten den waard gerekend, want tusschen Tjibadak en Tjitjoeroeg sprong nog een band, zoodat de deelnemers pas laat in den avond Buitenzorg weer bereikten.